

מטרת הבגדים לפי חז"ל: לכפר על עבירות

א. כפרת בגדי הכהונה

הגמרא במסכת זבחים (פח ע"ב) ובמסכת ערכין (טז ע"א) אומרת שלבגדי הכהונה היתה מטרה נוספת: לכפר על שמונה עבירות.

כך נאמר שם בגמרא: "אמר רבי ענני בר ששון: למה נסמכה פרשת קרבנות לפרשת בגדי כהונה¹? לומר לך: מה קרבנות מכפרין, אף בגדי כהונה מכפרין: **כתונת מכפרת על שפיכות דמים**, דכתיב: 'ויטבלו את הכתנת בדם' (בראשית לז, א) [רש"י: ויטבלו את הכתנת - רמז הוא לעתיד שיכפר שפיכת דמים בכתנת. טבילה היינו כפרה].

מכנסים מכפרים על גילוי עריות, דכתיב: 'ועשה להם מכנסי בד, לכסות בשר ערוה' (שמות כח, מב) [רש"י: לכסות בשר ערוה - לחפות על גילוי עריות]. **מצנפת מכפרת על גסי הרוח**, כדרבי חנינא, דאמר רבי חנינא: יבא דבר שבגובה ויכפר על מעשה גובה.

אבנט מכפר על הרהור הלב, אהיכא דאיתיה [רש"י: אהיכא דאיתיה - שהיו חוגרין כנגד אצילי ידיהן, דהיינו כנגד הלב, כדילפינן בפרק שני (זבחים דף יט ע"א) מ'ולא יחגרו ביזע'].

חושן מכפר על הדינין, דכתיב: 'ועשית חשן משפטי' (שמות כח, טו). **אפוד מכפר על עבודה זרה**, דכתיב: 'אין אפוד ותרפים' (הושע ג, ד) [רש"י: אין אפוד - נגלה עון תרפים. הא יש אפוד - אין תרפים].

מעיל מכפר על לשון הרע, אמר הקדוש ברוך הוא: יבא דבר שבקול ויכפר על מעשה הקול [רש"י: שבקול - פעמוני המעיל נשמעין. על מעשה קול - לשון הרע²]. **ציץ מכפר על מעשה עזי פנים**, כתיב הכא: והיה על מצח אהרן' (שמות כח, לח), וכתב התם: 'ומצח אשה זונה היה לך' (ירמיהו ג, ג).

¹ כן היא הגירסא במסכת זבחים, ופירש רש"י שם: "למה נסמכה - בצו את אהרן: 'זאת תורת העולה', 'זאת תורת החטאת והאשם וזבח השלמים' (עיי'ן ויקרא ז, לז), והדר: 'קח את אהרן ואת הבגדים' (שם ח, ב)". אבל במסכת ערכין הגירסא היא: "למה נסמכה פרשת בגדי כהונה לפרשת קרבנות?", ופירש רש"י שם: "למה נסמכה כו' - בפרשת ואתה תצוה נסמכה ענין המילואים (פרק כ"ט) לבגדי כהונה (פרק כ"ח)". ועיי'ן בגיליון הש"ס בזבחים (שם) שהעיר על השינוי בדברי הגמרא ובדברי רש"י, והפנה לדרשות הראנ"ח בפרשת תצוה.

² דיבור זה של רש"י הוא במסכת ערכין. במסכת זבחים קיצר רש"י וכתב: "דבר שבקול - פעמונים שבו (מכפר)".

כתב הנצי"ב ב"העמק דבר" (כח, טו): "מה שפירש רש"י ש[החשן] מכפר על קלקול הדין, הוא מסוגיא דערכין פ"ב וזבחים דף פח, אבל שם אינו אלא בתורת רמז ואסמכתא, שלזה גם כן בא החשן, אבל לא שזה עיקר תכליתו. וכמו בשאר בגדים דאיתא שם דציץ מכפר על עזות מצח וכדומה, שלא זהו העיקר בתכליתו, ולא באו אלא ברמז".

יש לשאול: האם בגדי הכהונה מכפרים על החוטא עצמו, או רק על הערבות של עם ישראל כלפי החטא? אם על החוטא עצמו - האם גם במזיד או רק בשוגג? האם גם בלא שחזר בתשובה או דווקא אם חזר בתשובה? האם על גופי העבירות החמורות, או רק על אביזריהן? בכל השאלות הללו לא נעסוק כאן, ועיין בסוגיא שם בערכין וברש"י³ ובתוספות⁴ ובשיטה מקובצת (אות ט), ובמהרש"א⁵.

ב. הסבר ה"כלי יקר" לפרשת המעיל

ה"כלי יקר" ביאר את פרשת המעיל, שמכפר על לשון הרע:

1. "לפי שהמעיל מכפר על לשון הרע, על כן היה כולו תכלת, כי תכלת דומה לים, ועל ידי התכלת יסתכל בים, וממנו יראה וכן יעשה, כי בים נאמר: 'ואשבר עליו חקי וְאָשִׁים בְּרִיחַ וּדְלָתִים, וְאָמַר עַד פֶּה תִּבּוֹא וְלֹא תִסִּיף' (איוב לח, י-יא). וכך נתן הקדוש ברוך הוא אל הלשון חומה וברית, כמו שאמרו חז"ל (ערכין טו ע"ב): 'ולא עוד אלא שהקפתי לך שתי חומות, אחת של עצם ואחת של בשר'. ומה יתן ומה יוסיף לך שמירה לשון רמיה, כי יצא לחוץ ידבר, ישלח חץ שחוט לשונו לכל ארבע רוחות העולם, ויעבור בריח ודלתים. והיה מן הראוי שילמד האדם מן הים, אשר אינו עובר דלתים וברית, ואינו פורץ גדרו. וזהו טעם התכלת שדומה לים, כי בהסתכלו בתכלת יהיה נזכר אל הים, שדומה לו בצבע, וממילא יתבונן אז במעשה הים וממנו יראה וכן יעשה.

...גם נוכל לומר שיש תועלת גם בהסתכלו בשמים ובכסא הכבוד, כי בסיבה זו ימעט בדיבור, כמו שנאמר: 'כי האלקים בשמים, ואתה על הארץ, על כן יהיו דבריך מעטים' (קהלת ה, א).

2. ועל ענין הקפת שתי החומות אמר: 'והיה פי ראשו בתוכו, שפה יהיה לפיו', כי גם הלשון צריך להיות כן, שיהיה 'פי ראשו בתוכו', תוך החומה הסמוכה לו,

³ בד"ה "אהנו מעשיו" וכן בהמשך הסוגיא.

⁴ בד"ה "הא דאהנו מעשיו".

⁵ במסכת זבחים פח ע"ב ועיין עוד ב"מעשה חושב" בערכין ובעלון "קול צופד" גיליון מס' 589.

והיא של עצם. וכנגד החומה של בשר, דהיינו השפתים, אמר: 'שפה יהיה לפיו, לא יקרע', כדי שלא יקרע שתי החומות כאחד.

3. ולא נאמר בו 'מעשה חושב', כי חטא הלשון הוא בדיבור דווקא, ולא במחשבה.

4. והיו בו רמונים ופעמונים המשמיעים קול, לכפר על הלשון שבתוך הפה כענבל שבתוך הזגים.

5. והתיקון אל הלשון הוא שלא יחל דברו עוד, ולא ידבר כי אם בדברים שבקדושה, שנאמר: 'ונשמע קולו בבואו אל הקדש'.

6. 'ולא ימות' - כי לשון הרע תלתא קטיל (ערכין טו ע"ב), מכלל שהנזהר בו לא ימות, כמעשה של ההוא רוכל שהיה מכריז 'מאן בעי למזבן סם חיי' וכו' (ויקרא רבה טז, ב)."

ג. הסבר ה"חפץ חיים" לפרשת המעיל

ה"חפץ חיים" בספרו "שמירת הלשון" (חלק ב, פרשת תצוה)⁶ הביא גם הוא את דברי הגמרא הנ"ל, וביאר את פרשת המעיל, שמכפר על לשון הרע בצורה אחרת וביתר הרחבה:

1. "ועשית את מעיל האפוד כליל תכלתי' (כח, לא) - נראה שלכך בא תכלת, כמו שאמרו חז"ל (מנחות מג ע"ב) על ציצית, שנצטוינו בפתיל תכלת, שהתכלת דומה לים, וים דומה לרקיע, ורקיע דומה לכסא הכבוד, והיינו שעל ידם יזכור שיבוא לדין לפני כסא הכבוד. כן הוא גם בזה, כי איתא בתנא דבי אליהו רבה (פרק יח) שהלשון הרע שהוא מספר הוא עולה עד כנגד כסא הכבוד, שנאמר: 'שתו בשמים פיהם, ולשונם תהלך בארץ' (תהלים עג, ט), ועל ידי שהוא לבוש תכלת יזכור ויתבונן איה דבריו עולים, וישמר מזה.

2. 'והיה פי ראשו בתוכו' (כח, לב) - רמז בזה מה שאמרו חז"ל (חולין פט ע"א) על הפסוק 'תולה ארץ על בלימה' (איוב כו, ז): 'על מי העולם קיים? על מי שבולם פיו בשעת מריבה', והיינו שיכבוש אז את כל דבורו שלא יצא לחוץ.

3. 'שפה יהיה לפיו סביב, מעשה ארג' (שם) - היינו שיצייר אז בנפשו כאילו יש עוד על פיו מבחוץ מעשה אורג, שנארגו השפתים מזו לזו, כדי שלא יוכל לפותחם.

4. 'כפי תחרא יהיה לו, לא יקרע' (שם) - פירש רש"י: 'למדנו שהשריונים שלהם פיהם כפול, כדי שלא יקרע'. והנה לכאורה למה הוצרכה התורה לבאר לנו 'כפי תחרא'? הלא די לנו במה שכתוב בתחילה: 'והיה פי ראשו בתוכו, שפה יהיה לפיו!' אלא לרמז לנו כמו שהשריון שלובשו האדם, הוא לו למגן ומחסה, שלא יוזק

⁶ בחלק מהדפוסים כתוב שם גם: "פרק ט"ו".

מן החיצים שזורקים עליו, כן הוא מי שבולם את פיו, הוא לו למגן בפני המריב עמו, שסוף דבר יהיה שישתוק המריב, כיון שאין עונה אותו דבר. מה שאין כן אם ענה לו, יתרחב המריבה ובא לידי מהלומות. כמו שכתוב שם: 'וכי יריבן אנשים, והכה איש את רעהו באבן או באגרף' (כא, יח). וגם הקדוש ברוך הוא, הוא לו למגן ומחסה עבור זה, כיון שהעולם קיים בשבילו, וכנזכר לעיל.

5. 'ועשית על שוליו רמני תכלת וארגמן ותולעת שני, על שוליו סביב, ופעמני זהב בתוכם סביב. פעמן זהב ורמון, פעמן זהב ורמון, על שולי המעיל סביב' (כח, לג-לד) - הרמז בדבר זה נראה על פי מה שאמרו חכמינו ז"ל (חולין פט ע"א): 'מה אומנותו של אדם בעולם הזה? ישים עצמו כאלם. יכול אף לדברי תורה? תלמוד לומר: צדק תדברון (תהלים נח, ב)'. נמצא לפי זה שבכל עת שיש לו לאדם פנאי - לא ישב בטל, אלא ילמד תורה. והלימוד לא יהיה בלחישתו, כדאיתא בעירובין (נד ע"א). ובשעה שאינו יכול ללמוד תורה מאיזו סיבה שהיא, ישים עצמו כאלם, שאינו יכול לפתוח פיו. ולזה היה על שולי המעיל סביב פעמון זהב ורמון. פעמון זהב הוא דבר שבקול, רומז על לימוד התורה, כנזכר לעיל, ובתוך כך, כשאינו יכול ללמוד, יאחז במידת השתיקה, כמו שאמרו חז"ל (אבות פ"א מ"ז): 'אמר רבן שמעון בן גמליאל: כל ימי גדלתי בין החכמים, ולא מצאתי לגוף טוב משתיקה'. ולזה מרמז הרמון שאצל הפעמון, היינו כרמון, שאינו נשמע ממנו שום קול.

6. ואם מתנהג באופן זה הבטיחה לנו התורה: 'ונשמע קולו בבאו אל הקדש' (כח, לה), היינו שיתקבל למעלה קול תפילתו ותורתו. מה שאין כן אם אינו שומר את כח דיבורו, ומערב בדיבורו לשון הרע ורכילות וכדומה, אז מטמאים הדיבורים האסורים את דברי הקדושה שלו, ולא יתקבלו למעלה.

7. ומה שכתוב שם 'ובצאתו ולא ימות' היינו גם כן כשיגיע זמן יציאתו מן העולם - ימצא שם גם כן את כל דיבורו שדיבר לשם ד'. 'ולא ימות' היינו שיהיה לו על ידי זה שם חיים נצחיים, וכמו שכתוב: 'וחי בהם' (ויקרא יח, ה)''.

ד. תוספת הסבר לפרשת המעיל

ברצוני לאחוז בשולי מעילו של הכהן הגדול מאחיו, ה"חפץ חיים", ולהסביר עוד שתי נקודות בפרשת המעיל:

1. ה"חפץ חיים" כתב: "פעמון זהב הוא דבר שבקול, רומז על לימוד התורה". וכוונתו כמו שכתב רש"י: "שבקול - פעמוני המעיל נשמעין. על מעשה קול - לשון הרע". נראה להוסיף שהרמז הוא לא רק על השמעת הקול, אלא גם על החומר שממנו עשוי הפעמון: כמו הפעמון שמשמיע קול ועשוי מזהב, כך צריך שקולו של האדם, דהיינו דיבורו, יהיה זהב, דהיינו דברים טובים, ובעיקר דברי תורה, שעליהם נאמר: "הנחמדים מזהב ומפז רב" (תהלים יט, יא).

יש להוסיף שמלבד החיוב לעסוק בתורה מצד מצות תלמוד תורה, יש ענין מיוחד לעסוק בתורה כדי לכפר על לשון הרע, כמו שאמרה הגמרא במסכת ערכין (טו ע"ב): "אמר רבי חמא ברבי חנינא: מה תקנתו של מספרי לשון הרע? אם תלמיד חכם הוא - יעסוק בתורה, שנאמר: 'מרפא לשון עץ חיים' (משלי טו, ד), ואין לשון אלא לשון הרע, שנאמר: 'חץ שחוט לשונם' (ירמיהו ט, ז), ואין עץ אלא תורה, שנאמר: 'עץ חיים היא למחזיקים בה' (משלי ג, יח)".⁷

לפי מה שהתבאר, כפרה זו שמכפרת התורה על לשון הרע, שלמדו חז"ל מהפסוק בספר משלי, רמוזה כבר בפעמוני הזהב שבפרשת המעיל!

2. "רמני תכלת וארגמן ותולעת שני" - גם אם מביישים אותו ופניו מאדימות כארגמן, ישפיל עצמו כתולעת שני (רש"י ויקרא יד, ד), ויזכור את התכלת, הרומזת לכסא הכבוד, ככתוב בדברי ה"חפץ חיים" בראש הפרק, וישתוק, ועל ידי זה ינצל מלשון הרע.

סיכום

חז"ל לימדונו ששמונת בגדי הכהן הגדול היו מכפרים על שמונה עבירות, ובהן שלש העבירות החמורות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים, וכן על לשון הרע, שעליה מכפר המעיל.

ה"כלי יקר" ו"החפץ חיים" האריכו לפרט כיצד כל פרט הכתוב במעיל, בא ללמדנו כיצד ניזהר מלהיכשל בלשון הרע, וכיצד יתקן את כשלונו מי שכבר נכשל.

יהי רצון שנזכה לשמור פינו ולשונונו מכל דבר רע, ולראות את הכהן הגדול לבוש בשמונת הבגדים ומכפר על עם ישראל, בבית מקדשנו ותפארתנו, שיבנה במהרה בימינו.

⁷ עיין ב"שמירת הלשון" שער התורה פ"א.